

12. Erik Viuff Christiansen ført bag lyset

Trin 1 af 4: Videobranchens monopol på udlejning af videofilm blev etableret via en prøvesag mod Erik Viuff Christiansen, som drev en lille selvstændig udlejningsbutik. Videobranchen og advokat Johan Schlüter vandt første runde i fogedretten ved hjælp af behændig brug af mørkelygten og Eriks utilstrækkelige juridiske rådgivning.

I begyndelsen

Videobåndoptagerens udbredelse revolutionerede den måde, hvorpå vi så film. De almindelige spillefilm skulle indtil da ses i biografen, og man skulle være hurtig, for når de var taget af plakaten igen, var chancen forspildt. Det skete, at Lindholm Bio i Nørresundby eller Astoria Bio i Aalborg viste en *James Bond*-kavalkade, og det benyttede jeg mig af, men ellers var man henvist til at læse bøger, hvis man ville studere filmhistorie.

Walt Disney var mit idol som filmskaber og innovator, men hans legendariske mesterværk havde jeg aldrig fået lejlighed til at se. *Fantasia* blev fremhævet af de betydende kritikere af animationsfilm, men det var ikke let at komme til at se den. Min begejstring var stor, da Mickey Mouse-sekvensen *The Sorcerer's Apprentice* udkom på Super 8. Trods en pris på 350 kr. købte jeg to eksemplarer for at have én i reserve i tilfælde af, at der skete noget med en af dem. Jakob Stegelmann skaffede mig via Panoptikon en tysk udgivelse med en kort sekvens af *Waltz of the Flowers* fra Tjajkovskijs *Nutcracker Suite* og cirka 5 minutter fra Beethovens *The Pastoral Symphony*. Jeg var grøn af misundelse, fordi han selv havde et længere klip fra Ponchiellis *Dance of the Hours*. Det var han så flink at låne mig, selvom han samtidig indskærpede: "Du er klar over, at du skal værne om det med dit liv, for det er det, der står på spil, hvis der sker noget med det!"

Det var ikke let at være filmnørd. Under et ophold på en sprogskole i Brighton i sommeren 1979 fandt jeg ud af, at *Fantasia* blev vist i en biograf i London, og jeg kæmpede en kamp med lederne om at få lov til at tage en dag til London alene. Jeg var heldigvis fyldt 18 år, så de andre elever støttede mig i, at jeg burde få lov at rejse til London på eget ansvar. Sådan lykkedes det mig endelig at komme til at se *Fantasia*. Stor var forbløffelsen blandt klassekammeraterne, da de hørte, at postyret drejede sig om at se en næsten 40 år gammel tegnefilm.

Det hændte af og til, at DR viste en Hollywood-film med John Wayne eller Marilyn Monroe, og det lagde gaderne øde. Der var et stort og umættet behov for underholdende film, og det blev muligt at opfylde dette, da videobåndoptagerne kom ind i de danske hjem.

Videorent kunne levere det hele. Den blonde pige i butikken, hvor man kunne se en række videobåndoptagere snurre bag disken, forsøgte at overtale mig til at prøve en helt ny, brandvarm film. *Jagten på den forsvundne skat*, kaldte hun den, men det lød lidt for B-filmsagtigt for mig, så jeg takkede pænt nej.

Jeg testede Videorents evner ved at bede om *Snow White and the Seven Dwarfs* (1937), og den blev sandelig skaffet til mig! Af nostalgiske grunde har jeg gemt den kopi, jeg lavede til min samling, men jeg må tilstå, at jeg aldrig har set den. Det er ikke en fornøjelse for mig at se film i så ringe kvalitet. Jeg samlede på Walt Disneys klassiske tegnefilm, så af princip gemte jeg på videokassette alt, hvad jeg kunne komme i nærheden af, men jeg så aldrig noget af det.

Ikke alle havde det som mig. En af mine venner fra Aalborg Tegneserieklub havde en samling kassetter, der fyldte flere kommoder, og han lånte mig stolt den seneste James Bond-film. Jeg så lidt, men gav hurtigt op. Billedet var helt grønt, og det rystede, og pludselig rejste folk sig op foran billedet. Det var tydeligvis en optagelse fra et videokamera i en biograf, og det så ganske forfærdeligt ud!

Min foretrukne fotohandler var Kjærulf Foto. Jeg plagede jævnligt indehaver Viggo Frisdal og hans kone Hanne, for jeg var både kræsen og videbegærlig og nok ikke den nemmeste kunde. Det skete mere end én gang, at jeg fortrød et køb og ville bytte igen til noget bedre, og det fik jeg også lov til. Viggo Frisdal kunne se, hvilken vej vinden blæste. Kjærulf Foto blev til Kjærulf Video. Han fik sine film hjem fra de danske distributører, og kvaliteten var væsentlig bedre. Nu var det tåleligt at se film, men til gengæld måtte jeg leve med danske undertekster, som kunne være distraherende, og dem var jeg fri for på Super 8. Og prisen var ikke længere 10 kr., som den var i Videorent. Kjærulf Video tog 50 kr. i leje, men snart havde jeg ikke noget alternativ, for pludselig lukkede Videorent.

Kampen mod videopiraterne

Da videobåndoptageren kom frem, var det som om, at ophavsretsloven slet ikke omfattede videofilm. Det var i hvert fald den gængse opfattelse, og der opstod en underskov af suspekterede videoudlejere og snuskede butikker. Set fra mit synspunkt var det umådeligt trist, at den offentlige fokus på videofilm kom til at handle om skræk, vold og sex. Jeg er bange for, at det var med til at placere Johan Schlüter på en piedestal, der gjorde det let for ham også at bekæmpe konkurrenterne.

Hans kamp mod videopiraterne var fuldt berettiget, og han havde min fulde støtte. Jeg havde set, hvordan videobåndoptagerne snurrede i Videorent, der intet gjorde for at skjule piratkopieringen. Billigt var det, men man fik også, hvad man betalte for. Jeg ville gerne betale mere for at få bedre kvalitet, og min sympati var på filmselskabernes side. Videorents kopiering var røveri ved højlys dag.

Det var uholdbart for den legitime videobranche, og i 1981 mødtes de danske selskaber på advokat Johan Schlüters kontor. De organiserede sig i Foreningen af Danske Videogramdistributører. Sammen ville de tage kampen op mod piraterne og overtage kontrollen med branchen. Foreningen fik adresse på Johan Schlüters kontor, og han sørgede både for at retsforfølge piraterne og holde fælles fodslag i foreningen. Han indførte et autorisationssystem, så kun autoriserede forhandlere ville få adgang til at erhverve film fra foreningens medlemmer, og man mistede sin autorisation, hvis man foretog ulovlig distribution.

Johan Schlüter arbejdede ihærdigt og systematisk, og han var succesfuld. Ingen var for ubetydelig til at blive retsforfulgt, og uden en forhandleraftale kunne ingen få leveret film fra noget medlem af foreningen. Videorent og de andre tvivlsomme foretagender blev lukket. FDV hyrede detektiver, også kaldet kontrollører, og de rejste land og rige rundt for at finde piratkopierede film. Hvis en videoudlejer blev taget med en ulovligt kopieret film, mistede han sin autorisation.

FDV i fuld kontrol

Det var nu sælgers marked. DR var stadig det eneste alternativ til at leje en film. FDV's position var stærk, og det fik videoudlejerne at føle. Prisen for at få adgang til filmene var den højeste i verden, og betingelserne var groteske.

Videoudlejerne skulle betale 2.000 kr. for en film, og så var det ikke engang til ejendom. De 2.000 kr. var en leasingafgift for 12 mdr. Derefter skulle kassetten returneres, medmindre man fornyede leasingperioden og betalte en ny afgift. Det kunne ske, at en kunde ikke afleverede en lejet film. Det var udlejerens problem, og han skulle i givet fald betale erstatning til FDV.

Videoudlejerne kunne ikke bare bestille de film, de ønskede sig. Filmene blev tilbudt i pakker, så hvis man ville have en populær, aktuel film, var man ofte nødt til samtidig at lease ni andre film, man egentlig ikke var interesseret i. Selv Viggo Frisdal, der aldrig havde været involveret i nogen form for pirateri, kom i FDV's søgelys, og han endte med at miste sine butikker. Han drev fire butikker rundt om i Aalborg, og hans forbrydelse bestod i, at han flyttede kassetterne rundt imellem butikkerne for at udleje dér, hvor behovet var størst. Det tillod FDV ikke. Når en butik havde leaset en kassette, var kassetten permanent låst til adressen.

Det var gyldne tider for videodistributørerne. Efterspørgslen var enorm, og de danske distributører havde ikke alene kontrol over hver eneste videoudlejer, men også over hver eneste videokassette.

Konkurrencen fra England

Der var videoudlejere, som syntes, at betingelserne var for barske. De opdagede, hvordan det fungerede i England, og det tiltalte dem. De begyndte at handle med britiske distributører, for så skulle de kun betale ca. 700 kr. for selv den hotteste udlejningskassette, og så var kassetten deres ejendom. De kunne udleje kassetten, indtil den var slidt op, eller de kunne sælge den igen, hvis de ville. I England var der således opstået et genbrugsmarked for "ex-rentals", altså udlejningsfilm, der havde udtjent deres værnepligt som udlejningsfilm. Så blev de udbudt til salg.

For FDV var importen fra England nøjagtig lige så stort et problem som den ulovlige piratkopiering. For dens medlemmer gjorde det ingen forskel, om man udlejede en ulovlig piratkopi, eller om man udlejede en lovlig videokassette, der var købt i England. Resultatet var det samme: FDV's medlemmer tjente intet på det, og de ville standse den irriterende konkurrence. De valgte den selvstændige videoudlejer Erik Viuff Christiansen som offer i en principiel retssag.

Forbuddet mod Erik Viuff Christiansen

I mange år var det paradoksalt, at de vigtigste afgørelser blev truffet af de mindst kvalificerede. Det kunne være en ekstra fordel at gå til fogedretten i stedet for at anlægge en almindelig regulær retssag. Fogedretten beklædes nemlig ikke af en dommer, men en dommerfuldmægtig. Det er en jurist under oplæring til at blive dommer, altså en slags elev. Fogedsager blev sjældent prioriteret af advokater, så de sendte i deres sted en advokatfuldmægtig, dvs. en jurist under oplæring til at blive advokat, altså også en slags elev.

Johan Schlüter valgte at løse det vigtige principielle spørgsmål om udlejning af importerede film ved at gå til fogedretten i stedet for at anlægge en regulær retssag. Som modpart valgte han en lille videoudlejningsforretning, Kanal 23, der blev drevet af indehaveren selv, Erik Viuff Christiansen. Han havde importeret en videokassette med Warner Brothers' film *Never Say Never Again* fra England og udlejet den fra sin butik i Danmark, hvor den endnu ikke var udgivet. Metronome Video ApS var imidlertid klar til at udgive den i Danmark på et senere tidspunkt. Warner Brothers Inc. og Metronome Video ApS begærede begge forbud nedlagt mod Eriks udlejning af videokassetten, der ikke var en piratkopi, men en lovligt udgivet videokassette. Det kontroversielle lå i, at den var importeret fra England.

Det er ikke svært at finde ud af, hvad der skete. Dokumentationen er arkiveret i Københavns Byret, sag nr. 36510/84. Det fremgår af fogedbogen, at fogedretten sattes på tingstedet af dommerfuldmægtig Merete Lyck den 13. august 1984.

Det fremgår heraf, hvem der mødte for rekvirenten (Warner Brothers Inc. og Metronome Video ApS), og hvem der mødte for rekvisitus, altså Erik, og hvad de hver især gjorde gældende for fogedretten.

For rekvirenten mødte advokat Johan Schlüter.

For rekvisitus mødte advokat Jørgen B. Elmer ved fuldmægtig Preben Stokkendal.

Rekvirenten begærede forbud nedlagt mod rekvisiti udlejning af videogrammet "Never Say Never Again".

Rekvisitus påstod begæringen nægtet fremme.

Rekvirenten oplyste, at videogrammet lovligt er udgivet i England og importeret af rekvisitus fra en engelsk grossist.

Rekvirenten anførte til støtte for sin begæring, at rekvisitus er uberettiget til at disponere over videogrammet ved udlejning, idet han ikke har fået tilladelse hertil fra producent eller enedistributør i Danmark. Der henvistes herved til ophavsretslovens §§ 1 og 2, idet det gjordes gældende, at videogrammet som filmværk ikke er undergivet konsumptionsprincippet i lovens § 23.

Rekvisitus anførte, at videogrammer efter en analogislutning er omfattet af konsumptionsprincippet i ophavsretslovens § 23, og at hans udlejning af videogrammet "Never Say Never Again" således ikke kræver tilladelse fra den ophavsberettigede.

Da Erik pludselig fik brug for en advokat, gik han til advokat Jørgen B. Elmer. Han mødte imidlertid ikke selv frem i fogedretten for at hjælpe ham. Han sendte den unge fuldmægtige, Preben Stokkendal. Situationen var da i fogedretten, at en advokat under uddannelse stod over for landets mest omtalte ophavsretseksper, Johan Schlüter. Preben Stokkendal blev elegant snydt med samme behændighed, som jeg og et par tusind andre blev snydt af Rune Klan, da han fremtryllede sin motorcykel. I begge situationer bestod tricket i at bortlede opmærksomheden fra det væsentlige, og det var Johan Schlüter en sand mester til.

Af ophavsretslovens to konsumptionsbestemmelser, § 23 og § 25, henviste Johan Schlüter til den, der ikke var relevant. Ved at fremhæve den irrelevante § 23 lyste han med mørkelygten på § 25, og Preben Stokkendal hoppede på limpinden. Hvis han havde haft et godt kendskab til ophavsretsloven og reglerne om konsumption, havde han sikkert gjort opmærksom på Johan Schlüters "forglemmelse" og bedt dommerfuldmægtig Merete Lyck om at tage stilling til § 25. Han argumenterede imidlertid for, at videogrammer efter en analogislutning må anses for omfattet af konsumptionsprincippet i § 23. Videobranchen i Danmark kunne meget vel have udviklet sig anderledes, hvis Preben Stokkendal i stedet havde sagt:

- Der er hverken tale om et litterært eller et musikalsk værk, så § 23 er ikke relevant. Der er tale om et filmværk. Rekvirenten har oplyst, at det pågældende eksemplar er lovligt udgivet, så der er ikke tale om en piratkopi som i de øvrige retssager, videobranchen har ført igennem de senere år. Det følger af ophavsretslovens § 25, at et lovligt udgivet eksemplar af et værk kan spredes videre. Da det omtvistede eksemplar er lovligt udgivet, kræver spredning i form af salg eller udlejning ikke tilladelse fra nogen.

Preben Stokkendal anførte heller ikke, at ophavsretslovens §§ 1 og 2 hverken vedrører producent eller enedistributør, som Johan Schlüter foregav. Det lykkedes for Johan Schlüter at give sagen legitimitet ved at inddrage Warner Brothers, som var rettighedshaver i henhold til amerikansk og britisk lov, men som faktisk ikke havde nogen rettigheder i henhold til den danske lovgivning.

Merete Lyck kunne kun forholde sig til det, parterne havde gjort gældende, og tvisten var derfor reduceret til, om et videogram som et filmværk kunne anses for at være omfattet af ophavsretslovens § 23, og det kunne det naturligvis ikke.

År 1984, mandag den 3. september sattes fogedretten på tingstedet af dommerfuldmægtig Merete Lyck. Der foretoges fortsat behandling af fogedforbud.

Ingen var mødt eller tilsagt.

Fogeden nedlagde forbud mod rekvisiti udlejning af videogrammet "Never Say Never Again" med Sean Connery m.fl., idet det tiltrædes, at videogrammer ikke kan anses for omfattet af ophavsretslovens § 23.

Mere om forhandlingsprincippet

Bogen igennem vil jeg tage juridiske emner op, efterhånden som de bliver relevante. På den måde er det muligt at sammenligne et konkret argument eller afgørelse med lovgivningen selv og/eller baggrunden for loven.

Retsplejeloven beskriver, hvordan retssager forløber. Det er en meget stor lov med mere end tusind paragraffer. Den er delt op i fem dele - fem bøger. Bog 3 omhandler den borgerlige retspleje, dvs. reglerne for, hvordan privates stridigheder skal behandles.

Forhandlingsprincippet (side 92) er et grundlæggende princip, som er noget af det første, juristerne lærer om. Det er formuleret i § 338. Da jeg så paragraffen, tænkte jeg: - Hvilke anbringender kan ikke frafalde? Kan det have betydning?

Nej, det er faderskabssager og ægteskabssager, hvor hensynet til barnets tarv fordrer, at dommerne selv gør en aktiv indsats for at søge den rigtige løsning. Det er konkrete undtagelser, og det er ikke relevant i denne forbindelse.

Det er vigtigt at fastslå, at intet kan bebrejdes dommerfuldmægtig Merete Lyck. Hun havde slet ikke lov til at iagttage § 25 eller at undersøge, om Metronome og Warner var berettiget til at gøre indsigelse jf. §§ 1 og 2. Det var Jørgen B. Elmers opgave, og han overlod i første omgang sagen til sin elev.

Få vil bebrejde Johan Schlüter, at han havde held med at bruge mørkelygten. Han løj ikke direkte, og man kan ikke bevise, at han vildledte med vilje. Måske var respekten for ham som ophavsretsekspert uberettiget? Måske var han slet ikke så dygtig, som han havde fået ry for? Måske led han også selv af den vildfarelse, at hans klienter var ophavsmænd?

§ 338. Retten kan ikke tilkende en part mere, end han har påstået, og kan kun tage hensyn til anbringender, som parten har gjort gældende, eller som ikke kan frafalde.

Retsplejelovens § 338

Forhandlingsprincippet indebærer, at parterne selv bestemmer, hvad der skal inddrages i forhandlingerne, og dermed fastsætter parterne de rammer, inden for hvilke rettens afgørelse skal ligge. Retten træffer således sin afgørelse på baggrund af de af parterne fremsatte krav og tilvejebragte oplysninger, og retten har i almindelighed ikke adgang til selv at inddrage yderligere oplysninger i sagen. Selv om retten er af den opfattelse, at sagsøgeren kunne kræve 50.000 kr. af sagsøgte, kan retten kun tilkende 25.000 kr., hvis sagsøgerens påstand lyder herpå. Parterne har krav på, at retten tager stilling til deres påstande, men retten kan ikke tage stilling til spørgsmål, som parterne ikke har rejst.

Forhandlingsprincippet kan på den baggrund siges at være en byrde for parterne, idet retten lader påstande, anbringender og beviser, som parterne ikke fremfører for retten, ude af betragtning, også selv om undladelsen skyldes en forglemmelse eller uvidenhed.